

УДК 378:37.03:37.012.1

Бондаренко О.В.¹

¹ д-р філос. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

**ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

XXI століття робить грандіозні виклики суспільствам, державам і культурам у цілому, та способам підготовки людини до життя, що здійснюється насамперед засобами освіти, зокрема. Світ, яким він став з

кінця XX ст., важко охопити єдиним поглядом, передбачити головні вектори розвитку, запропонувати відповідні освітньо-культурні інновації.

Гуманітарні цінності є сутнісною ознакою соціальності, людяності, цивілізованості. Без них людство просто не може існувати, й завжди повертається до гуманітарних пріоритетів як до основи свого буття. Освіта постає тут специфічним соціально-економічним інститутом.

Якщо трохи зануритися в історію – філософія освіти, як напрям філософських досліджень, виокремилась в Україні, як й в Європі у цілому, з другої половини XIX ст., це роботи П. Куліша, К. Ушинського, Ю. Бачинського й ін. Успішно розвивались такі дослідження протягом й перших десятиліть XX ст., наприклад, публікація у 1918 р. праці Софії Русової «Дещо з філософії виховання». Проте вже у 1920-ті рр. на шляху розробки проблематики філософії освіти в Україні стають загрози, пов'язані з хибним піднесенням в СРСР марксизму як «пролетарської науки», – марксизм, радянська ідеологія та дилетантство «зцілювачів світу» (М. Шелер) стали причиною того, що в Україні за радянських часів вивчення проблем філософії освіти було перервано. Дослідження проблем філософії освіти в Україні відновилися тільки з другої половини 90-х рр. XX ст., з набуттям Україною державної незалежності.

Філософія освіти в Україні розуміється як концептуальне підґрунтя організації підготовки спеціалістів у системі загальної і фахової освіти України та як навчальна дисципліна, що викладається у закладах вищої освіти. На жаль, незважаючи на це, вважається, що Україна сьогодні досить суттєво відстає від багатьох розвинених країн світу у розробці й впровадженні філософії освіти на різних рівнях формування та реалізації стратегічних державних програм розбудови національної системи освіти.

Дати вичерпну характеристику сучасних тенденцій розвитку освіти дуже складно, через неоднорідність і багатофакторність розвитку світового співтовариства на початку XXI ст. На XI Всесвітньому конгресі з порівняльної педагогіки «Нові виклики, нові парадигми: освіта на шляху у XXI ст.» (Південна Корея, 2001 р.) була акцентована увага на чотирьох базових характеристиках глобальних процесів у світі, які необхідно враховувати при розбудові сучасної системи освіти: 1) сучасний світ є цілісною соціально-політичною системою, й проблеми в одній країні неминуче призводять до змін в інших країнах; 2) використання сучасних інформаційних технологій дає можливість людям різних країн приєднатись до одних і тих самих культурних цінностей; 3) змінюються уявлення людини про простір, який ніби зменшується; сучасні засоби комунікації дозволяють спілкуватись і працювати на відстані; тому в усіх галузях життєдіяльності суспільства зростає питома вага міжнародного співробітництва; створюються реальні передумови для формування єдиного економічного, інформаційного,

освітнього простору; 4) зменшується роль держави у житті суспільства, політична і економічна влада все частіше переходить до транснаціональних корпорацій, які починають впливати на траєкторію і характер соціальних, культурних і освітніх процесів у різних країнах та регіонах.

Ці риси сучасного суспільного розвитку суттєво впливають на світовий освітній простір і спричиняють неоднозначні процеси. З одного боку, світова спільнота визнає вирішальну роль освіти у розвитку кожної особистості впродовж життя й у розв'язання проблем гуманізації сучасного суспільства у цілому. На всіх рівнях функціонування освіти – у побудові освітньої політики, організації процесу навчання, виробленні методичних підходів тощо – враховується сучасна реальність: академічна мобільність, розквіт ідеї безперервної освіти тощо. З іншого боку, стрімкими темпами проходять інтернаціоналізація й інтеграція світового освітнього простору, експансія нововведень, нерідко ігноруючи освітні і культурні традиції певних країн й місцеві соціокультурні умови, посилюючи формування регіональних тенденцій у сфері освіти.

В умовах зазначених змін і викликів поняття освіченої людини набуває нового змісту. Освіченим є не той, хто багато знає, а той, хто має здатність співвідносити те, що знає й уміє, зі своїми планами, ситуацією на ринку робочих місць, суспільними змінами. Для цього треба мати специфічну техніку рефлексії й аналізу, які забезпечують власну орієнтацію та навігацію у соціальному світі, уявлення про його устрій, кордони, можливості. А сама система освіти має організовуватися так, щоб протягом всього життя людина могла будувати свою персональну унікальну освітню траєкторію. Сучасна філософія освіти України повинна виробити відповідні цьому ідеалу освіченості освітні методи та підходи, а також відповідні технології процесу отримання знань, гнучко реагуючи на всі процеси, що відбуваються в Україні та у світі.